

FAMILJEN JASHARAJ'S ÖDE

SÄVSJÖFLICKAN

FLORIJE JASHARAJ,
ASSAR ANDERSSON

 SAGA
EGMONT

FAMILJEN JASHARAJ'S ÖDE

SÄVSJÖFLICKAN

FLORIJE JASHARAJ,
ASSAR ANDERSSON

 SAGA
EGMONT

Florije Jasharaj

Assar Andersson

Sävsjöflickan

SAGA Egmont

Sävsjöflickan

Copyright © 2020 Assar Andersson, Florije Jasharaj och SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726707274

1. E-boksutgåva, 2020

Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt med författaren.

Livet på jorden består av handlingar utan konsekvenser, men i Barzakh är det konsekvenser utan handlingar.

Prolog

MÅNDAGEN DEN 15 APRIL 1991

Mina två söner, Remzi fyra och Vehbi två och ett halvt, ligger fortfarande och sover. Svärfar ligger inne hos dem. Själv vankar jag trött, andfådd och med lätt huvudvärk fram och tillbaka över köksgolvet i min urtvättade sommarklänning. Värkarna har jag haft under några veckor men nu kommer de mer regelbundet.

Vår granne Sabrije har berättat för mig att det är livmodersmuskeln som drar ihop sig. Att sammandragningarna har börjat, att vattnet kan gå när som helst. Ändå hade jag inte denna värk när jag var gravid med Remzi och Vehbi. Men ingen smärta i världen kan ta glädjen ifrån mig. Min ängel är på väg.

För två månader sedan var jag och min make hos en läkare. Med säkerhet i rösten sade läkaren att vårt tredje barn var en flicka. I samma ögonblick tog känslorna överhanden. Jag grät av lycka. Förstå mig rätt. Jag älskar mina två pojkar. De är ljuset i mörkret. Men att få sätta en dotter till världen är något speciellt. Men jag är orolig. Att föda i hemmet är en risk. Flera av mina väninnor har avrått mig. Men jag vågar inte åka till sjukhuset. Det går rykten om att spädbarn försvinner från förlossningsavdelningarna.

Det är ont om arbete i Trepqe och Mitrovica. Ja, i hela Kosovo. Det är gruv- och metallindustrin som är basen för landets ekonomi. Flera av Rexheps arbetskamrater har fått silikos, stendammlunga, och lider av kronisk luftrörskatarr. Ändå måste de hålla det goda humöret uppe. Och trots att

det är i dag Rexhep förväntas bli trebarnsfar är han tvungen att jobba. Något som vittnar om hur riskfyllt det är att jobba i gruvan är att det över porten som leder in i gruvschakten står "ME FAT" med stora bokstäver. Det betyder "LYCKA TILL".

Rexhep är kunnig inom många områden och har sökt många andra jobb, bland annat i skogen, men det är många om budet. Hans stora intresse är bilar. Tyvärr saknar han mekanikerutbildning. Annars hade vi kunnat flytta till Pristina. Där finns det många auktoriserade bilverkstäder.

Rexhep är musikalisk och spelar både violin och shkurttgitar. Han är en efterfrågad solist på byfesterna och får ibland uppdrag att spela på bröllop, födelsedagar och andra festliga arrangemang. Men det ger inte mycket pengar.

I Trepca-gruvan finns enorma mängder av bly, zink och silver. Det pratas om ett värde av miljarder dollar. Det låter överdrivet i dag. Men för några år sedan var gruvan Jugoslaviens största och viktigaste gruva. Men hur mycket gruvan än är värd är riskerna desamma.

Rexhep har klarat sig undan skador. Men alla har inte haft samma tur. Några av hans arbetskamrater har fått sätta livet till. En gång lossnade hisskorgen och föll hundra meter. Den unge mannen i korgen bröt nacken och dog omedelbart. Och vid en explosion förra året dog två av Rexheps närmaste arbetskamrater. Facklig organisation saknas och många som börjar med gruvbrytning är helt utan erfarenhet. Det finns inte heller något arbetsmiljöverk. Att strejka för en bättre arbetsmiljö är det inte tal om. Minsta lilla gnäll och du ersätts av någon annan. Det var så det gick för Edi. När munskydden var slut vägrade han gå ner. Det slutade med att gruvfogden

slog till honom med sitt hörselskydd och gav honom sparken med omedelbar verkan.

Men trots alla mödosamma timmar i gruvan har min käre make förberett allt. Han har varit iväg och lånat en stor vattenskål, köpt två filter och nya handdukar, och i en hel veckas tid har han legat på knä och skurat och gnuggat här hemma. Åtskilliga gånger har han sagt att varje kvadratmillimeter ska vara skinande ren. Risken att vår dotter ska börja sitt liv med en infektion ska minimeras. Dessutom har våra godhjärtade grannar skjutit till pengar så att vi har kunnat bunkra upp med blöjor och våtservetter. Och häromdagen blev min make klar med de två behållarna som han snidat ihop och som han fäst på vardera sidan av sängen. Han har också snickrat ihop en barnsäng. Läkaren sade att vår dotter beräknas komma den tjugonde. Men jag känner att det är i dag det kommer att ske. Det var likadant när jag väntade Remzi och Vehbi. Jag prickade in rätt datum. Ja, nästan klockslaget också.

Jag sätter mig på köksstolen. Två av mina svägerskor ska vara här vilken minut som helst - Zahide har barn, medan Zade är ofrivilligt barnlös. Kanske kommer det att bli en chock för Zade? Hon har sagt att hon aldrig varit närvarande vid en förlossning. Sedan tidigare vet jag att hon har blodfobi. Men hon har själv bett om att få närvara.

Jag sträcker på ryggen. Plötsligt knäpper det till. Det är samma "klickande" som när jag var havande med Remzi och Vehbi.

Jag tar stöd med ena armen mot bordet och reser mig. Med handen känner jag att jag är blöt mellan benen. Jag kan också känna hur värkarna omedelbart ökar i styrka. Samtidigt vet jag att det kan ta uppemot ett dygn innan förlossningen kommer igång. Men nu är det inte förvärrat utan förlossningsvärkar.

Med ena handen stödjer jag mig mot väggen och på ostadiga ben lämnar jag köket. När jag kliver över tröskeln in till sovrummet känner jag yrsel. Jag håller mig i dörrkarmen och stannar till i dörröppningen. Jag kan känna hjärtklappningen. Dessutom har jag svårt för att andas. Men jag får inte stressa upp svärfar eller barnen. Jag måste klara det själv.

Jag kastar en blick på klockan. Några minuter i tio. Jag undrar var mina två svägerskor blir av? Jag väntar också på Sabrije.

Jag drar några djupa andetag, släpper dörrkarmen och går in i rummet. Stånkande sjunker jag ner i sängen.

Rexhep har iordningställt allt. Till och med saxen för att klippa navelsträngen ligger på bordet bredvid sängen insvept i en ångkokt och desinficerad handduk. Sabrije har nämnt något om Lotusfödelse. Att om vi inte klipper navelsträngen och låter moderkakan sitta kvar tills den torkar kommer efterbörden att falla av sig själv och vår dotter kommer att få ett friskare liv. Men jag vill ha min lilla flicka intill mitt bröst så fort det bara går. Känna hennes andetag. Det har jag längtat efter i nio månader.

Jag halvliggert i sängen och anstränger mig för att få upp benen, men jag har inte kraften. Sekunden efter faller något ur mig som känns som en geléklump.

På något vis lyckas jag få av mig underbyxorna. Sekunden efter kommer värken och jag känner att min lilla flicka är på väg. Min granne och mina svägerskor kommer inte att hinna hit. Jag kommer att föda min dotter här i sängen utan hjälp.

Med ansträngning lyckas jag få upp mina svullna ben i sängen för att min dotter inte ska fara i golvet med huvudet före.

Jag särar på benen, krystar och känner hur det dunkar och värker i ryggen. Men också hur det bränner som eld i

mitt underliv.

Jag tar några djupa andetag och krystar igen. Hur många sekunder som går vet jag inte men när jag hör det gälla skriket tittar jag på väckarklockan. Den visar på 10.00.

Kapitel 1

Fredagen den 19 juni 1992

Rexhep, jag och våra två söner sitter vid köksbordet i vårt lilla hus i Trepqe i Kosovo. Vi har precis ätit kvällsmat. Det blev mantija - stekt nötfärs med lök, salt, peppar och paprikakrydda.

Innan vi satte oss till bords ammade jag Jasmina. Det tog bara några minuter sedan somnade vi tätt hopslingrade. Det är likadant varje gång. Hennes andning är rogivande, nästan översinnlig. Det är i dessa stunder jag inser att det finns en person vars liv är betydligt större och viktigare än det liv som Gud förlänade mig. Jag har kommit på mig själv att önska att tiden ska stanna. Att jag vill frysa dessa ögonblick.

Jasmina har blivit fjorton månader. Gång på gång visar hon sin begåvning. Hon var inte mer än sju månader när hon tog sina första steg. Hon är smidig i kroppen och springer runt i full galopp utan att dratta på andan. När det kommer till talet är hon ett år före sina jämngamla. Hon älskar människor och tyr sig till de flesta. Ibland känns det nästan som om hon inte är verklig. Att hon anslutit till oss av en anledning större än jag kan föreställa mig. Något som samtidigt gör mig rädd. Rädd att förlora henne.

När jag tänker tillbaka på dagen i april förra året kan jag inte mer än le. Att jag lyckades föda henne utan någons hjälp. Men också att i rummet bredvid låg hennes farfar, Vehbi och Remzi och ingen av dem hade en aning om vad som försiggick förrän hon gjorde sin första inandning och fyllde sina späda lungor med luft och med kraft lät oss veta

att hon var här. Minuterna efter kom Sabrije och mina två svägerskor inrusande. Men ingen skugga ska falla över dem. Vi alla var övertygade om att Jasmina inte skulle komma till oss förrän på kvällen. Och kanske var det så det var tänkt? Att Guds plan var att bara hon och jag skulle gå igenom detta eftersom det skulle föra oss närmare varandra.

"Mamma, jag vill gå ut", säger Vehbi och ställer ner sitt glas.

"Ät upp först, älskling", säger jag och återfår sinnesnärvaron.

"Vi kan gå ut lite sen", säger Remzi. "Då kan Jasmina följa med."

"Kanske får ni leka inne i dag", säger Rexhep och tittar på Remzi och Vehbi. "Jasmina kommer att sova till i morgon."

Det råder undantagstillstånd i Kosovo. Efter halv sex på kvällen får vi inte gå ut. Serbisk militär har invaderat delar av Kosovo.

"Vi får se om pappa följer med er ut en stund innan det är dags att lägga sig", säger jag och kastar en blick mot Rexhep för att se om han går med på det.

"Det är sol, mamma!"

"Jag vet, Remzi. Men man kan inte vänta med att lägga sig tills det är mörkt. På sommaren är det ljust ända till halv tio."

Det knackar på dörren.

"Det är jag, Florije! Kan du öppna?"

Jag tittar på Rexhep, som böjer på huvudet. Det är Ajla, vår granne, som står där ute.

Jag reser mig och lämnar köket.

Ute i hallen vrider jag om nyckeln, lyfter av haspen och för upp dörren.

"Han är skadad!"

"Vem är skadad?" Jag tar hennes hand.

"Vår nye granne! Har du bandage och sårtvätt?"

"Vad har hänt?"

"En landmina har detonerat."

Jag tar min sjal som hänger på kroken och går tillbaka ut i köket.

"Kan du hämta första hjälpen-väska?" säger jag till Rexhep och virar sjalen om mig.

Rexhep reser sig upp.

"Vad är det, mamma?" säger Vehbi.

"Vår nye granne har skadat sig."

Remzi gapar förvånad.

Rexhep räcker mig första hjälpen-väska. Den har både handtag och axelrem.

"Får vi följa med?" frågar Vehbi.

"Nej", säger jag.

"Vill du att jag följer med?" säger Rexhep.

"Nej, vi klarar oss." Jag trär remmen över axeln.

"Kommer du, Florije?" ropar Ajla utifrån hallen.

"Ja", säger jag och kastar en blick på Remzi och Vehbi.

Jag lämnar köket.

Jag ställer ner första hjälpen-väska och blickar ut mot åkern. Knappt ett hundratal meter ut ligger Ajlas granne vid sin traktor. Han håller sig för huvudet. Jag kan se att hans ansikte är täckt av blod.

"Kom inte hit!" hojtar han. "Det kan finnas fler minor."

"Vi har gasbinda och sårskölj", säger jag högt. "Eller vill du att vi ringer en ambulans?"

Han svarar inte. Jag tittar på Ajla. Jag vet inte vad jag tänker men jag förstår att han måste få vård annars förblöder han.

Jag greppar handtaget på första hjälpen-väska och springer ut på åkern. Jag vet att det är med livet som insats. Att där jag sätter min fot kan det finnas en trampmina. Men jag känner mig stark. Som om jag svävar fram. Det är mina barn som ger mig kraften.

Sekunderna efter är jag framme. Han blöder från huvudet och skakar. Jag sätter mig på huk, öppnar förbandslådan, tar ut flaskan med klorhexidin, en näve kompresser och en gasbinda. Jag fäller ihop förbandslådan och lägger de sterila kompresserna på den. Jag tar en kompress och river upp förpackningen, kompresserna ligger två och två. Jag tar flaskan med klorhexidin och dränker de två kompresserna i sprit.

"Detta kommer att svida", säger jag och ställer ner flaskan. "Kan du luta huvudet bakåt?"

Jag lägger de blöta kompresserna mot hans panna där jag kan se att han har ett jack. Han grinar illa, tar tag i min ena handled och kramar.

"Klarar du att gå?"

"Jag ska försöka. Men det kan finnas fler minor."

Jag svarar inte. Det är bara Gud som vet. Vad jag däremot vet är att mina barn är en gåva. Skulle då gudaväsendet, efter att ha gett mig den finaste gåvan av dem alla, välja den mest ohyggliga av ödets vägar? Jag vill och kan inte tro att försynen skulle låta mig dö på en åker när mina tre barn ligger där hemma och väntar på mig. Detta får mig att tänka på vår tidigare granne. När hennes son, endast fyra år gammal, dog i hennes armar. Fylld av sorg och förtvivlan sökte hon hjälp hos en präst. Han tröstade henne med att hennes son var för god för denna värld och att allt som händer på en andlig nivå gör det av en anledning och ska leda någonstans. Hennes son var bara här för ett kortare besök, för trots att han var älskad av

sina syskon och föräldrar skulle han slussas vidare till något större och mer betydelsefullt.

”Kan du sätta två fingrar mot kompressen så kan jag vira bandaget runt så vi får stopp på blödningen?”

Han placerar ett finger på kompressen. Jag ser att skakningarna har ökat. Jag måste handla fort.

”Klarar du det?” säger jag.

Han böjer på huvudet och jag lindar gasbindan över hans blödande sår.

Jag öppnar förbandslådan, lägger tillbaka klorhexidinflaskan. Jag trär remmen över axeln och hjälper honom upp. Han lägger sin ena arm om mina axlar och böjer på huvudet i ett klartecken att han är redo.

När vi börjar gå kommer känslan igen. Att något bär mig. Att jag svävar fram. Att ingen av oss vidrör marken.

”Går det bra?” säger jag.

Han tittar förundrat på mig – som om han också känner att vi svävar. Jag tittar mot Ajla där hon står. Runt henne har en liten skara grannar och barn bildats. De ser oroliga ut. Två av barnen skyler sina ögon med handflatorna.

När vi bara har några meter kvar känner jag att hans grepp blir lösare, att han är på väg att segna ihop. Ajla möter min blick och hon och två av de fyra vuxna rusar fram för att ge understöd.

De hinner precis fånga honom.

Trött och blodig lyfter jag av första hjälpen-väska från axeln. Adrenalinet har klingat av och jag är rejält törstig.

Jag knackar på.

”Är det du, Florije?” hör jag inifrån.

”Ja”, säger jag samtidigt som dörren öppnas.

”Hur gick det?”

”Det gick så där”, får jag fram och ställer ner väskan.

”Ajla körde honom till sjukhuset.”

”Det låter inte bra.” Rexhep tar min sjal.

"Sover barnen?"

"Inte än. Jag har precis lagt dem. Gå du in och säg god natt." Han håller upp sjalen. "Det verkar ha tagit illa. Vad har hänt?"

"En mina detonerade." Jag vrider på vredet till kökskranen och tar ett glas. "Men det var inte så farligt. Det behöver i alla fall sys."

"Men hur gick det till?"

"Det var plogen som utlöste minan och hans traktor saknar hyttstoppning så han skadade sig när han slog i huvudet i det rostiga innertaket." Jag sätter ner glaset, stänger kranen och går mot barnens sovrum.

När jag öppnar dörren står Vehbi där.

"Är han död, mamma?"

"Sover inte du?"

"Nej, bara Remzi och Jasmina."

Jag lyfter upp honom.

"Är han död?"

"Nej", säger jag och bär honom till sin säng. "Han var bara lite skadad i pannan."

"Vad hände, mamma?"

"Han körde på en landmina. Det fick traktorn att skaka till. Innan han föll ur slog han huvudet i innertaket", säger jag och lägger ner honom.

"Gick traktorn sönder?"

"Ja, ett däck exploderade." Jag lägger filten om honom.

"Ett stort?"

"Ja, ett stort", säger jag och lägger en hand på hans kind. "God natt med dig."

"Stäng inte dörren, mamma."

"Jag stänger till lite."

Jag vinkar och ställer dörren på glänt.

När jag kommer ut i köket står chokladasken på bordet.

"Kanske är det dags?" Rexhep lyfter på asken.

Jag kan se tårar i hans ögon. Och jag vet vad han tänker. Han har berättat det flera gånger. Han har sagt att jag är världens bästa hustru. Att han älskar mig innerligt men att han inte kunnat uppfylla en av de två drömmarna som varje albansk kvinna har: Att finna en man som kan försörja sin familj. Jag har sagt att det räcker med att han älskar mig. Gör han det så kommer det andra också. Gud kommer att hjälpa oss.

”Tillsammans ska vi fixa det.” Jag lägger en hand på hans kind. ”Vi måste härifrån. Inte enbart för ditt jobb i gruvan, också för alla minor. Det kunde lika gärna ha varit Remzi eller Vehbi som sprungit ut på åkern. Och snart vimlar det av serbiska soldater här.”

Jag torkar bort några tårar från hans kind. Han lägger sin hand på min.

”Gå nu och lägg dig”, säger jag och tar chokladasken som vi förvarar pengar i. ”I morgon får vi prata om hur vi ska göra. I går sade Floriana till mig att det går en buss på söndag, men att det kostar mycket att åka med.”

Kapitel 2

Lördagen den 20 juni 1992

Det är tidig morgon. Rexhep och barnen sover. Själv står jag i köket framför diskhon. Bredvid har jag min kaffemugg.

Jag kramar vattnet ur sjalen och hänger den på min lilla torkställning som står framför köksfönstret. Innan jag gick till sängs i går lade jag den i blöt för att få bort det levrade blodet.

Jag tittar ut. Det är en fin morgon. Inte ett moln på himlen. Tjugofyra grader. Och klockan är bara halv sex. Det kommer att bli varmt. Jag bestämmer mig för att hänga sjalen på tvättlinan där ute i stället.

Jag lyfter av sjalen från ställningen och lämnar köket. I hallen vrider jag om dörrnyckeln, lyfter av haspen och för upp dörren.

Jag tar ett kliv ut. Morgonrodnaden sprider sig över himlen och en ljummen vind smeker min kind. Den behagliga känslan fyller mig så jag står kvar på trappan. Jag kan höra Florianas och Agims två tuppar gala. Ännu en dag. En stigande sol och en morgon som gryr. Om några timmar är de flesta bybor vakna. Som alltid. Ändå känns den här morgonen annorlunda. Det finns en frihetskänsla i luften.

Jag går tillbaka in i huset, kliver i mina tofflor och vänder tillbaka ut på trappan. Trots allt elände känner jag mig upprymd. Jag har tre friska barn och är bara tjugotre år gammal. Som Rexhep brukar säga: "Du har hela livet framför dig, Florije". Rexhep är tio år äldre. Flera gånger

har han sagt att han kan känna att hans kropp tagit mycket stryk av åren i gruvan.

Jag känner att tvättlinan behöver sträckas. Det är något min make får göra när han tar sitt morgonbloss. Jag hänger upp sjalen, tar klädnypan och fäster den på sjalen.

I går kväll kom vi fram till att vi skulle vänta. Ändå är sommaren den bästa årstiden att lämna på. Jag vet att det redan tidigt på hösten kan bli rejält kallt i Skandinavien.

Jag tittar ut över bygden. Jag älskar mitt Kosovo. På samma gång vet jag att inget kommer att bli som förr.

Klockan har blivit halv tio på förmiddagen och barnen har precis gått ut. De har lovat att hålla sig i trädgården.

Jag öppnar köksfönstret. Vehbi och Jasmina sitter bredvid lavendelbusken med spade och hink. En bit bort står Remzi med sin boll.

"Kom och lek med oss", säger Vehbi och tittar på sin bror.

Jag ler för mig själv. Remzi svarar inte. Det brukar han inte göra när han håller på med bollen. Om han får fortsätta med fotbollen kommer han att bli duktig. En granne längre ner hade fotboll som sitt yrke på sjuttioalet. Han har sagt att Remzi kan bli något stort.

"Kom, Remzi", fortsätter Vehbi.

"Jag vill inte gräva."

Jag står kvar i fönstret. Vehbi och Jasmina gräver vidare. Jag kan se att Vehbi grävt upp en mask. Jasmina skrattar när hon ser den. Min dotter älskar att sitta bredvid lavendelbusken. Jag har förstått att det är doften som gör henne glad.

"Kom och sätt dig", säger Rexhep.

Jag lämnar fönstret, tar min mugg från diskbänken och sätter mig.

”Jag har tänkt hela morgonen, och i går kväll låg jag vaken”, säger Rexhep. ”Du har rätt. Det går inte längre.”

Jag lägger min hand på hans. Vi har pratat om det innan Jasmina kom till världen, men då var vi inte överens.

Jag reser mig upp, tittar mot fönstret för att se om jag kan se barnen.

”I eftermiddag går jag upp till Floriana. Jag ska fråga henne om hon vet hur många som kommer att lämna, och om det finns plats på bussen. Jag passar på att låna deras telefon. Jag ska höra om mamma och pappa kan hjälpa oss.”

”Har vi inte något vi kan sälja?”

”Det tror jag inte”, säger jag. ”Vad skulle det vara?”

”Jag vet inte”, säger Rexhep.

”Det enda som är av värde är bilen, dina verktyg och geväret.”

”Min Lada är inte värd mycket. Växellådan är trasig och kopplingen slirar. Och bormaskinen och cirkelsågen är sönder och geväret behöver jag för att skjuta kaniner och änder.”

”Men du har ju ingen ammunition”, säger jag med ett leende. ”Och vi har inte råd att köpa ny.”

Jag går fram till fönstret. Vehbi och Jasmina sitter fortfarande och gräver. Remzi håller på med bollen.

Jag går tillbaka och sätter mig vid köksbordet. Jag tar min mugg. Rexhep tittar undrande på mig.

”Men har dina föräldrar verkligen så mycket? Vi är fem personer så det kommer säkert att kosta en del.”

”De har sparat under många år”, säger jag.

”Men de behöver väl pengarna själva?”

Plötsligt knottrar sig huden på mina armar och en obehagskänsla far genom mig.

”Vad är det?” säger Rexhep.

Jag reser mig upp.

”Mamma, pappa!” låter det utifrån.

Jag springer fram till fönstret. Genom fönstret ser jag tre soldater. Jag tittar på Rexhep, lämnar köket och rusar mot ytterdörren.

Jag öppnar.

”Vad vill ni?” säger jag så behärskat jag kan.

När jag går ut börjar soldaterna att skratta.

”Vi bara undrar om ni har något att äta?”

Vi har bara mat till oss själva. Ja, knappt det”, säger jag och lyfter upp Jasmina.

En sekundlång tystnad.

”Var är din man?” säger soldaten som jag tippas på är några år äldre än de andra två.

Jag vänder mig om och gör en gest med huvudet. Soldaterna vänder blickarna mot fönstret. När de ser Rexhep börjar två av dem att skratta.

”Är det din man? Det ser ut som din pappa.”

De två andra soldaterna börjar skratta igen.

Jag sätter ner Jasmina och ger mina söner en bestämd blick.

”Ta med er lillasyster och gå in till pappa.”

Den ene soldaten går fram till Vehbi och Remzi. Jag placerar min handflata på Jasminas rygg och föser henne lätt mot ytterdörren.

”Gå in i huset nu”, säger jag.

Soldaten sätter sig på huk framför Vehbi och Remzi. Han tar upp sin pistol. Med stora ögon tittar Remzi på pistolen.

”Har du skjutit med pistol någon gång?” säger soldaten.

Jasmina är framme vid ytterdörren så jag går med raska steg mot Remzi och Vehbi. Jag kastar en blick mot fönstret, men Rexhep är borta.

Precis när Remzi ska ta pistolen greppar jag tag i hans krage. Jag tar Vehbi i armen och går med honom och Remzi

mot dörren. Soldaten börjar småspringa. När han når dörren ställer han sig bredbent framför.

”Kan du flytta dig?” säger jag.

Plötsligt blir Rexhep synlig. I händerna har han sitt gevär.

”Antingen flyttar du dig eller så flyttar jag dig.” Rexhep riktar geväret mot soldaten.

Soldaten vänder sig om. Deras blickar möts. Han tittar utmanande på Rexhep. Men Rexhep viker inte ner blicken.

De tre soldaterna tittar tvekan på varandra.

”Du hinner skjuta en av oss, kanske två, men då har någon av oss redan utplånat stora delar av din familj ... ja, kanske hela. Först skjuter vi flickan, sedan pojkarna”, säger soldaten som har pistolen.

En av de två soldaterna flinar. Skrattet är aningen dämpat och han flackar med blicken. ”Dessutom kan du missa”, tillägger han med pistolen.

Rexhep möter lugnt hans blick.

”Det är sant att jag säkert bara hinner skjuta en av er. Men tro mig. Jag kommer inte att missa. Och min första kula ska begravas i din mun.”

Soldaterna står tysta. De tittar på varandra. Därefter börjar de gå. Den ene vänder sig om men säger inget utan fortsätter gå.

När de är utom synhåll ställer Rexhep geväret mot husväggen. Han tittar på mig och barnen. Sekunden efter omfamnar vi varandra.

”Nu går vi in”, säger jag och tar geväret.

”Jag ska bara ta ett bloss”, säger Rexhep och håller fram sin hand för att visa hur skakig han är.

I samma ögonblick slår det mig att bössan är oladdad.

Kapitel 3

Det har blivit kväll och mörkret har sänkt sig över Kosovo. Mina föräldrar bor i Bajgora, en liten by tolvhundra meter över havet och femton kilometer från Mitrovica, knappt en mil från Trepçe. I Bajgora bor ungefär tusen människor, de flesta medelålders.

Kvällsluften har blivit kylig så jag släpper styret med ena handen och virar sjalen tätt om mig. Doften av skog är uppfriskande och får mig att öka farten. Längre fram lyser några stjärnor och jag kan vagt se minareterna på Mitrovicas stolthet, moskén Xhamia e Zallit.

Jag har inget ljus på cykeln och vägbelysning saknas. Men jag har cyklat sträckan så många gånger att jag kan den utantill. I vanliga fall känner jag mig trygg men nu är serberna här.

Jag trampar vidare och svänger in på grusvägen som leder till mitt föräldrahem. Efter halv sex är vi strängt förbjudna att vistas ute. Men jag är förberedd. Jag kommer att bemöta soldaternas frågor med en vit lögn: Att jag nyligen fått barn och behöver låna pengar av mina föräldrar för att köpa mat. Ändå finns det mer att oroa sig för. Många av de serbiska soldaterna är unga och hormonstinna och jag befinner mig på en enslig väg med skog på båda sidor. En plats där mörkret suddar ut händelser och rop går förlorade. En plats där allt faller i glömska.

Varje gång jag får en stund för mig själv kommer tankarna att försynen ska föra mig och familjen till en plats där vi kan skapa oss vårt eget paradiset. För tillfället känns den platsen som Finland.

Jag ser mig omkring. Det enda som hörs är cikadahanarnas sång när de lockar på honorna och ett svagt gnisslande från min cykel. Egentligen vet jag inte om det bara är inne i mitt huvud som det är tyst. Att beslutsamheten att komma härifrån är så stark att jag avskärmat mig från alla andra ljud. Ingen vet när kriget kommer att bryta ut. Däremot vet alla att vi bor i en krutdurk. Att när det brakar loss kommer våldtäkter, stölder och likplundring bli vardag.

Det var på det gamla trastfältet i Poljo för tre år sedan som Milosevic talade till en miljon serber. Ett möte som skedde på 600-årsdagen av att det serbiska kungadömet blev besekrat av osmanerna. Året före hade Milosevics kommunistparti avsatt Ivan Stambolic och Milosevic utsetts till Serbiens president. Året därpå antog Serbien en ny författning som upphävde självbestämmanderätten för Kosovo, som nu kom att styras direkt från Belgrad. Samtidigt inleddes en omfattande kampanj för att göra Kosovo mer serbiskt. All undervisning på albanska upphörde och albanska tidningar förbjöds. Dessutom var tjänstemän på höga positioner i Kosovo och politiker tvungna att skriva under en lojalitetsförklaring till den serbiska regimen för att få behålla sina arbeten. Och för två år sedan valdes Milosevic till Serbiens president i det första flerpartivalet sedan andra världskriget.

När jag ser mammas och pappas hus kliver jag av cykeln. Det lyser svagt i vardagsrumsfönstret och det ryker ur skorstenen.

Jag leder cykeln fram till huset, ställer den mot husväggen. Färgen på väggen har flagnat och det finns sprickor i putsen. Jag förstår att väggarna behöver lagas. Att mamma och pappa säkert behöver sina pengar själva. Samtidigt vet de vår situation och är beredda att göra allt för att vi ska få det bättre.

En dörr öppnas.

"Är det du, Florije?"

Jag ser mig omkring igen och går fram. Vi omfamnar varandra.

"Hej, pappa", säger jag. "Sover mamma?"

"Nej. Hon väntar på dig."

"Men Zejnije och Hadije sover väl?"

"Ja, de sover."

"Och Mensur?"

"Han har sovit i flera timmar."

Jag släpper pappa och går in. Vi är totalt tio barn. Jag har fem systrar och fyra bröder. Lille Mensur är yngst. Han är bara tre år.

Det är mörkt i hallen men några svaga ljusstrimmor från oljelampan i köket silar ut. Jag lägger sjalen på pallen.

Mamma möter upp.

"Hej, mamma." Jag kramar henne.

Jag ser att hon har tårar i ögonen. Hon vet varför jag är här.

"Är det säkert?" Hon stryker mig över kinden.

Pappa stänger dörren, låser.

"Det är säkert", säger jag och kan känna tårarna. "Det finns plats på bussen."

"Hur vet du?"

"Chauffören är en gammal skolkamrat till Agim."

Mamma begraver ansiktet i händerna.

Jag har varit inne hos Zejnije, Hadije och Mensur. Jag ville inte väcka dem, men när jag lade en hand på Mensurs kind vaknade han till och gav mig ett leende innan han somnade om. Nu sitter jag i vardagsrummet tillsammans med mamma och pappa. Mamma och jag håller varandras händer. Bakom mig står pappa och har sina händer på mina

axlar. På bordet står oljelampan och brinner. Bredvid ligger en hushållsrulle och min dörrnyckel.

”Hon är vuxen, Elheme”, säger pappa. ”Hon vet vad hon gör.”

Det flackande skenet från oljelampan bildar skuggor på väggen.

”Gråt inte mamma.” Jag kramar hennes händer.

Pappa tar bort sina händer från mina axlar och sätter sig. Han lägger sin hand på min och mammas.

Mamma tar nyckeln. Hon tittar på mig. Jag förstår att hon undrar om jag verkligen har bestämt mig.

”Vi måste vara starka, Elheme”, säger pappa. ”Florije gör det för att våra barnbarn ska få ett bättre liv.”

Några tårar rinner nedför mammas kinder. Jag tar hushållsrullen och river av en bit och ger till henne. Mamma torkar tårarna och pappa pekar mot fönstret. Jag vet vad som gäller, reser mig och går fram till fönstret och drar för gardinerna.

Vardagsrummet är långsmalt och mamma går till andra änden av rummet. Hon sätter sig på knä och viker upp ena hörnet på mattan. Hon drar ut den långa hårnålen ur sin hårknut. Med hjälp av nålen lirkar hon upp en lös golvbräda. Hon lyfter på golvbrädan, plockar upp asken och lägger tillbaka brädan.

Hon viker mattan på plats, går fram till bordet och ställer asken bredvid oljelampan. Det är en likadan ask som jag och Rexhep har. Det har varit Krash i den, albansk choklad.

Vi sätter oss ner. Mamma för över asken till mig. Vi tar varandras händer. Inget sägs. Mamma och pappa vet att ett avsked kan kosta mig, Rexhep och deras tre barnbarn livet.

”Är det säkert?” säger jag.

Deras kärleksfulla blickar är svar nog.

”Jag skulle behöva en koffert till.”

Pappa nickar och pekar mot förrådet. Han går före och jag följer med.

Kapitel 4

Doften från eukalyptusträden fyller den råa nattluften och syrsornas spelande börjar avta när jag svänger in på stigen som leder till vårt hus. Pappa var som alltid noggrann. Omsorgsfullt fäste han resväskan på pakethållaren så jag skulle kunna cykla de tio kilometerna utan att behöva oroa mig för att den skulle ramla av. Han ville cykla med mig tillbaka till Trepqe. Men jag avrådde honom. Som ung kvinna vet jag att vid en sammandrabbning med serbiska soldater är chansen stor att jag skulle komma ur situationen med livhanken i behåll. Inte minst om jag nämner mina hungriga barn. Varför jag har en resväska på pakethållaren skulle jag kunna prata mig ur – att jag hämtat den hos mina föräldrar för att kunna förvara konserverburkar i om kriget skulle bryta ut. Men om pappa cyklat med mig skulle trovärdigheten säkert ha minskat och soldaterna skulle ha kunnat få för sig att skada honom. Och även om vi skulle ha klarat oss hela vägen till Trepqe skulle pappa bli tvungen att cykla tillbaka hela vägen till Bajgora.

Tårarna kommer när jag tänker på vad som kunde ha hänt. Mamma och pappa betyder allt för mig. Nu ska jag lämna dem. I morgon ska jag, Rexhep och barnen ta plats på bussen. Vi kan nå det förlovade landet. Men det kan lika gärna sluta med att det var sista gången jag såg mamma och pappa.

På samma gång känner jag att resan inte är ändstationen på våra liv. Jag har haft känslan förut. Att något utöver eländet i Kosovo ska korsa vår väg. Kanske är drömmarna och föraningarna bara en förlängning av det medvetna livet vi människor lever? Ibland har jag också tänkt att allt

kanske är en enda stor jakt på det onåbara. Att jag i stället ska vara nöjd med det liv vi har här eftersom det ingår i den levnadslott som försynen tilldelade mig vid födseln. Men hur ska jag kunna känna glädje när jag, Rexhep och barnen varje dag måste leva i ovissheten om att serbisk militär ska klampa in till oss?

Jag kliver av cykeln.

Det är beckmörkt men jag kan vagt se konturerna av riktmärket - lavendelbusken. Jag kan även känna doften. Jag hoppas att Rexhep har förberett Remzi på vad vi ska göra i morgon. Eller vill han att jag ska berätta det för dem i morgon innan vi ger oss iväg?

Jag fäller ner stödet.

Tyst knackar jag på dörren.

"Är det du, Florije?" hörs det inifrån.

"Ja."

Dörren öppnas.

"Sover barnen?" säger jag.

"Ja." Rexhep tar min hand. "Hur gick det?"

"Det gick bra", säger jag. "Kan du ta in kofferten?"

"Hur är det med dem? Och vad sade de?"

"De skulle be för oss."

"Berättade du att vi skulle ge oss av omgående?"

Han släpper min hand.

"Jag berättade om soldaterna."

Rexhep tar ett steg ut och lyfter in cykeln i hallen.

"Och?" säger han och stänger dörren.

"Jag fick deras sparpengar", säger jag, lägger på haspen och vrider om nyckeln. "Men vi måste låna lite av Floriana och Agim också."

Rexhep omfamnar mig. Vi står kvar och håller om varandra. Han tittar på mig. Jag kan läsa i hans droppformade ögon att han vill säga mig något.

"Ska vi inte vänta tills fredag ändå?"

"Nej. Vi måste ge oss av i morgon. Det kommer att ta många dagar innan vi är i Finland."

Rexhep knyter upp repet som min pappa surrat fast resväskan med. Han tar resväskan och vi går ut i köket.

Han ställer ner kofferten. I hans ögon lyser ängslan.

"Men hur gör vi med vårt hem?"

"Det har vi diskuterat. Mamma och pappa tar hand om det. Jag gav min nyckel till dem."

"Men vill du inte ta farväl av dina syskon innan vi åker?"

"Det får komma sen. Ju färre som vet desto bättre", säger jag. "Mina syskons barn kan försäga sig, och serbisk militär kanske hinner ta oss innan vi hinner härifrån. Och om de tar oss kommer vi kanske aldrig mer att få se våra barn."

Jag tittar på Rexhep som står tyst.

"Du har väl inte berättat för dina syskon?"

Rexhep sätter sig.

"Har du?" fortsätter jag.

"Bara för Fehmi."

Jag drar ut köksstolen.

"Då kommer han att berätta för de andra och för din syster. Ja, kanske för sina barn också."

Plötsligt står Remzi där, sömndrucken med filten om sig.

"Bråkar ni?" säger han.

Jag går fram och kramar honom.

"Vi bråkar inte, vi pratar som vuxna brukar göra när de inte tycker likadant."

Rexhep reser sig och omfamnar oss. Jag kan se tårar i min makes ögon. Remzi lösgör sig.

"Vad ska ni med väskan?"

Jag tittar på Rexhep. Har han inte berättat?

"Vi behöver den när vi reser", säger Rexhep.

Remzi tittar storögt på oss.